

Kwaliteit in het MBO in beeld

De zwarte lijst van de Onderwijsinspectie

Vergeleken met de

Keuzegids MBO-Studies

Leiden, 2 feb 2010

C.H.O.I.
Postbus 2054
2301 CB Leiden
tel: 071-5231341
fax: 071-5232138
e-mail: info@choi.nl

Inleiding

De kwaliteit – of: de kwaliteitsproblemen - van het middelbaar beroepsonderwijs staat sterk in de belangstelling. De jongste aanleiding voor die interesse is de lijst van 64 “zeer zwakke opleidingen” die de Inspectie van het Onderwijs op maandag 1 februari 2010 heeft gepubliceerd.

Jan van Zijl, voorzitter van de branche-organisatie MBO Raad, zei diezelfde dag tegen radiozender BNR: Van de 11.000 bekostigde opleidingen in het mbo scoren er dus 10.936 goed. Hij wist zelf dat dit een wel erg positieve interpretatie van het nieuws was. Want al op dezelfde dag meldde de onderwijsinspectie dat bij nog meer mbo-opleidingen kwaliteitsproblemen zijn geconstateerd. De inspectie maakt die problemen echter pas openbaar als blijkt dat ze niet snel genoeg worden opgelost.

De kwaliteitscontrole van de onderwijsinspectie is bovendien niet landelijk dekkend. Zij hanteert een aanpak van “risicogericht toezicht”. Dat betekent in de praktijk dat de brandweer uitrukt als er uitslaande brand is. De tijd en de capaciteit om overal in het land constant te controleren op brandveiligheid, ontbreekt. Of, vertaald naar het onderwijs: de inspectie kan niet voor 11 duizend opleidingen continu in de gaten houden of het uit de hand uitloopt qua lesuitval of zwakke docententeams.

Maar zijn er geen andere manieren om meer vat te krijgen op die kwaliteit? Wij maakten een analyse van de oordelen in de Keuzegids MBO-Studies 2010, die eind november 2009 is verschenen. Ook deze gids wees sterke en zwakke opleidingen aan. Daarbij werd sterk geleund op het oordeel van leerlingen. De vraag is nu: kunnen we een verband vinden tussen de ‘zwarte lijst’ van de Onderwijsinspectie en de oordelen uit deze Keuzegids MBO?

Het antwoord op deze vraag is verrassend positief. Verrassend, omdat er vele inhoudelijke en statistische redenen te bedenken zijn waarom er tussen Keuzegids en zwarte lijst hooguit een zwakke samenhang te verwachten zou zijn. Maar het verband is er dus. En daar vallen bemoedigende conclusies uit te trekken.

Maar eerst hierna de details van onze analyse.

Teun Timmers,
Frank Steenkamp

Centrum Hoger Onderwijs Informatie

info@choi.nl

1. Wat behelst de zwarte lijst van de Onderwijsinspectie?

Wat?

Op 1 februari maakte de Inspectie van het Onderwijs een lijst van in totaal 64 “zeer zwakke” opleidingen bekend. Deze lijst was een steekproef van probleemgevallen die waren boven komen drijven door analyse van onderwijsstatistieken, of door klachten en andere signalen. Er was sprake van twee typen kwaliteitsproblemen:

Onderwijskwaliteit: Deze is onvoldoende “als de opleiding te weinig opbrengsten behaalt oftewel te weinig gediplomeerden oplevert, én als het onderwijsproces ernstige tekortkomingen vertoont.”

Examinering. Deze is onvoldoende als niet voldaan wordt aan de examenstandaarden.

Waar?

De probleemgevallen zijn verdeeld over vijf soorten instellingen:

- Roc's, 40 opleidingen
- Aoc's, 3 opleidingen
- Vakinstellingen, 3 opleidingen
- NBI = Niet-bekostigde instellingen, 14 opleidingen
- Exameninstellingen, 4 opleidingen.

Bij de ROC's zijn dit de instellingen met de meeste problemen:

- Amarantis/ ROC Asa (7 opleidingen, 6% van de leerlingen)
- Alfa College (10 opleidingen, 4.5% van de leerlingen)
- Gilde opleidingen (9 opleidingen, 3.5% van de leerlingen)
- Landstede (3 opl, 3.5%) en Da Vinci (1 opl, 3.5%)

Verder valt op dat bij de commerciële NBI's alleen problemen geconstateerd zijn met het niveau van de examens. Een reden kan zijn dat de inspectie hier minder toegang heeft tot gegevens waaruit signalen over de onderwijskwaliteit zouden kunnen komen.

Onze analyse spitst zich verder toe op het bekostigde onderwijs: ROC's, AOC's en vakinstellingen. Hier constateert de inspectie slechts in twee gevallen onvoldoende examinering. De problemen liggen dus vooral bij de onderwijskwaliteit.

Hoe compleet is dit beeld?

De inspectie zelf geeft al aan dat de lijst van 64 zeer zwakke opleidingen niet uitputtend is. Ten eerste komt de inspectie niet jaarlijks overal langs, maar werkt zij met gerichte controles op plaatsen waar al sprake is van verontrustende signalen. En ten tweede bestaat er al een langere lijst van opleidingen waar het beeld eerst nog geactualiseerd moet worden. De inspectie zegt daarom zelf: “.. de komende maanden kan de lijst nog langer worden.”

2. Wat stond er in de Keuzegids MBO-Studies?

Wat?

Eind november 2009 bracht Stichting HOP voor het eerst de Keuzegids MBO-Studies uit. Deze gids behandelt, verdeeld over 26 vakgebieden, het onderwijsaanbod op mbo-niveau 3 en 4. De inhoud van opleidingen wordt beschreven, de arbeidsmarktperspectieven en per vakcluster is er een overzicht van instellingen die een of meer opleidingen aanbieden. Daarnaast worden er op dit niveau van 'vakgebieden' kwaliteitsoordelen per instelling gegeven.

Deze kwaliteitsoordelen zijn gebaseerd op twee soorten bronnen:

- Uitval- en succespercentages (bron: OCW/CFI, 2009)
- Leerlingenoordelen uit de landelijke JOB-Monitor (bron: ODIN-4 en -5, 2007 en 2008)

De gebruikte leerlingenoordelen betreffen 8 verschillende aspecten van het onderwijs. De statistieken betreffen uitval in het eerste jaar en percentage geslaagden na vier jaar. Over de exacte selectie en definitie van gegevens is discussie mogelijk. Maar de vraag voor dit rapport spitst zich toe op de gegevens zoals ze gepubliceerd zijn.

De Keuzegids publiceert laat niet alleen zien welke opleidingen volgens haar criteria zwak scoren, maar toont het hele kwaliteitsspectrum – van zeer zwak tot zeer sterk.

Waar?

Toch zijn niet alle MBO-opleidingen in de Keuzegids beoordeeld. Want:

- Over niet-bekostigde instellingen zijn geen oordelen beschikbaar
- Ook over een enkele bekostigde instelling zijn geen oordelen beschikbaar. Het betreft zeer kleine scholen (zoals een visserijschool in Urk, met enkele tientallen leerlingen), en enkele grote ROC's die niet aan de ODIN-enquête deelnamen.

Verskil in detailniveau met de inspectie

Voordat we beide sets oordelen met elkaar gaan matchen, is het belangrijk om vast te stellen dat er een verschil in detailniveau is tussen de inspectie en de Keuzegids:

- De lijst van de onderwijsinspectie betreft het allerlaagste detailniveau van afzonderlijke Crebo-opleidingen, waarvan er in het MBO zo'n 11.000 bestaan. Bovendien doet de inspectie haar constatering feitelijk over locaties van zulke opleidingen.
- De Keuzegids is landelijk dekkender, maar ook globaler. Beoordeeld zijn steeds clusters van verwante opleidingen, gebundeld voor een heel ROC. Op deze manier zijn 824 afdelingen beoordeeld.

3. Het verband tussen beide sets oordelen

Vraagstelling / Verwachting

De vraag is: *is er een verband tussen de 'zwarte lijst' van de Onderwijsinspectie en de oordelen uit deze Keuzegids MBO?*

We moeten die vraag in zijn context zien, om te weten wat er te verwachten valt. Het gaat dan om drie punten:

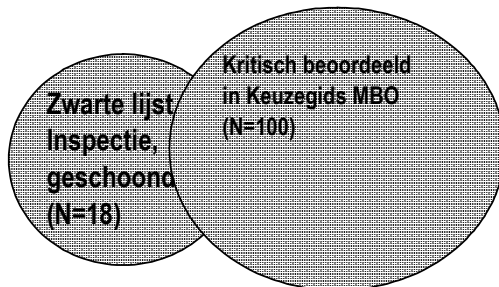
- Inhoudelijk verschil. De oordelen van Keuzegids en inspectie zijn inhoudelijk wezenlijk verschillend. Op die plekken die ze bezoekt, doet de inspectie grondig onderzoek op basis van meer bronnen. Bij de Keuzegids is er sprake van twee bronnen (statistiek en leerlingen), en alleen al daarom kunnen deze oordelen slechts een 'indicatie' geven. De vraag is hier of het om een behoorlijk betrouwbare indicatie gaat.
- Verskil in detaillering. De Onderwijsinspectie oordeelt zoals gezegd op het laagste detailniveau - per crebocode, zoals "10217: autoschadehersteller". De gids oordeelt over groepen verwante opleidingen, zoals "voertuigtechniek". Het is in principe mogelijk dat een ROC alleen kwaliteitsproblemen heeft bij de autoreparateurs, en niet bij de zeven of acht andere opleidingen voor motorvoertuigen. In dat geval wordt de kans op een verband tussen Keuzegids en inspectielijst nog kleiner.
- Dekkend versus selectief. De inspectie voert niet gelijktijdig overal even intensieve controles uit. Om die reden is het niet vreemd als de Keuzegids ook probleemgevallen aanwijst die (nog) niet door de inspectie herkend zijn. Dat is zelfs wat je verwacht, als de oordelen van de Keuzegids een betrouwbare indicator blijken te zijn. Maar de vraag of die oordelen inderdaad een goede indicator zijn, kan alleen beantwoord worden door uit te gaan van de lijst van de inspectie.

Materiaal

In totaal staan er 47 opleidingen van bekostigde mbo-instellingen op de lijst van de inspectie. Voor onze analyse kijken we naar mbo-niveau 3 en 4, en behandelen opleidingen per vakgebied als één geheel. Dan blijven er 18 inspectie-oordelen over voor analyse.

Tegelijk zullen we zien dat de Keuzegids 824 opleidingen beoordeelt, waarvan ongeveer 100 oordelen als 'kritisch' beschouwd kunnen worden. Hoe groot is de kans dat een afdeling van een ROC op beide lijsten staat? Als we louter afhankelijk zijn van het toeval, dan is die kans voor elk van de 18 afdelingen uit de inspectielijst 12 procent. We zullen dan twee opleidingen vinden die ook in de Keuzegids kritisch worden beoordeeld. Hierna zal blijken of die overlap duidelijk groter is.

Hamvraag: hoe groot is de overlap?

Resultaten-overzicht

Van alle 18 sets bekostigde opleidingen op niveau 3-4 uit de inspectielijst is nagegaan hoe zij scoorden in de Keuzegids MBO-Studies. Slechts bij één van deze sets opleidingen (Alfacollege, administratief) was geen match mogelijk omdat het leeringenoordeel ontbrak. De resultaten voor de overige 17 zijn hieronder weergegeven. Alle symbolen van '- -' tot '+ +' zijn hier omgezet naar cijfers van 1 tot 5.

Gegevens MBO-afdelingen met opleidingen op Zwarte Lijst

SCHOOL	Afdeling	FEITEN			OORDEEL LEERLINGEN							SCORE EINDSCORE (gem)	
		Instroom	Succes in 1e ja	Kans op diplom	Docenten	Lesroosters	Studiebegeleid	Competenties	Stages (werker	Rechten & plicht	Faciliteiten		Veiligheid
Da Vinci College	Thuis- en bejaardenzorg	1070	3	4	4	3	4	4	4	3	4	3	72
Gilde Opleidingen	Uiterlijke verzorging	389	4	4	4	3	3	2	3	4	4	3	68
ROC ASA	Bouwkunde	773	4	3	4	4	3	3	2	3	3	3	64
Mediacollege Amsterdam	Grafimedia	2256	4	3	3	3	2	3	3	2	4	4	62
De Eindhovense School	Grafimedia	1223	4	3	3	2	3	4	3	3	3	3	62
Alfa-college	Handel	876	4	3	3	3	3	2	3	3	4	3	62
Landstede	Sociale dienstverlening	2021	4	3	3	2	3	4	3	3	2	4	62
ROC ASA	Administratie	1436	4	3	3	3	3	3	2	3	3	3	60
Gilde Opleidingen	Motorvoertuigen	238	4	3	3	3	3	2	3	3	3	2	58
ROC ASA	Toerisme en recreatie	598	3	3	3	2	3	4	3	3	2	2	56
Landstede	Commercie, marketing	413	5	5	1	1	2	2	3	2	1	4	52
ROC van Amsterdam	Grafimedia	727	4	2	0	2	3	3	2	3	3	3	50
Leeuwenborgh Opleidingen	Administratie	460	3	2	2	2	2	2	3	2	3	3	48
ROC ASA	Commercie, marketing	1287	4	2	2	2	2	3	2	3	2	2	48
ROC ASA	Informatica	891	4	2	2	2	2	2	3	2	3	2	48
ROC ASA	Horeca	331	4	2	2	1	2	2	2	2	2	3	44
ROC van Amsterdam	Handel	1431	3	2	1	3	2	2	2	2	2	2	42
	Gemiddelde van deze	632	3,82	2,88	2,53	2,41	2,65	2,76	2,71	2,71	2,82	2,88	56,4
	Gemiddelde alle 824 opl	252	3,74	3,04	2,96	2,97	2,97	2,99	2,97	2,98	2,98	2,94	61,3
			0,08	-0,16	-0,43	-0,56	-0,32	-0,22	-0,26	-0,27	-0,15	-0,05	-5,0
	N kritisch oordeel (<3)	nul		5	7	9	7	8	6	6	6	5	
	N gunstig oordeel (>3)			3	3	1	1	4	1	1	4	3	

Eindscore. Het eerste wat blijkt, is dat de 17 sets opleidingen uit de inspectielijst met hun 'eindscore' in de Keuzegids MBO-Studies gemiddeld vijf punten lager scoren dan het MBO als geheel. Belangrijker: er zijn vijf opleidingen die onder de norm van 50 punten scoren en daarmee volgens de normen van de Keuzegids als 'relatief zwak' gelden. Dit aantal is duidelijk hoger dan de twee die men op grond van teval zou verwachten.

Toch gaat het nog om bescheiden verschillen. Dat betekent dat de eindscore in de Keuzegids ook veel 'loos alarm' of 'niet ontdekte brand' zou opleveren. Daarom is het de moeite waard om beter naar de details te kijken.

Uitval/studiesucces. De cijfers in de Keuzegids over studiesucces blijken vrijwel geen verband te vertonen met de lijst van de onderwijsinspectie. Na herberekening van deze cijfers volgens strengere definitie wordt er wel een licht verband zichtbaar. Een nuttige signaalfunctie kan hier niet aan ontleend worden. Mocht de onderwijsinspectie op het niveau van crebo-opleidingen hoge uitval waarnemen, op het grovere niveau van gebundelde opleidingen is deze hogere uitval niet herkenbaar.

3 maal leerlingenoordeel. Des te opvallender is het verband tussen de inspectielijst en de oordelen van leerlingen over drie aspecten van het onderwijs. Dit betreft:

- de lesroosters (de 17 opleidingen van de inspectielijst scoren hier voor 53% negatief)
- de docenten (de opleidingen van de inspectielijst scoren hier voor 41% negatief)
- de studiebegeleiding (ook hier scoren de opleidingen van de inspectielijst voor 41% negatief)

Daarnaast valt overigens op dat veel opleidingen uit de inspectielijst grootschalig zijn. Louter de omvang van de instroom kan echter niet als kwaliteitssignaal opgevat worden.

Resultaten-ingezoomd

We zoomen nog even in op het gevonden resultaat. De leerlingenoordelen over de aspecten docenten / lesrooster/ begeleiding blijken achteraf gezien de beste 'voorspellers' voor een negatief oordeel van de onderwijsinspectie.

Hieronder is een tabel opgenomen waarin louter deze drie aspectoordelen als indicator worden gebruikt. De eis die we hanteren is dat een opleiding op tenminste twee van deze aspecten een licht tot zwaar negatief oordeel krijgt. Van alle 824 beoordeelde sets opleidingen in de Keuzegids MBO voldoen er exact 100 aan dit criterium voor zwakke kwaliteit.

De Keuzegidsoordelen als signaalfunctie

SCHOOL	Afdeling	Instroom	FEITEN			
			Docenten	Lesroosters	Studiebegeleid	
Da Vinci College	Thuis- en bejaardenzorg	1070	4	3	4	
Gilde Opleidingen	Uiterlijke verzorging	389	4	3	3	
ROC ASA	Bouwkunde	773	4	4	3	
Mediacollege Amsterdam	Grafimedia	2256	3	3	2	
De Eindhovense School	Grafimedia	1223	3	2	3	
Alfa-college	Handel	876	3	3	3	
Landstede	Sociale dienstverlening	2021	3	2	3	
ROC ASA	Administratie	1436	3	3	3	
Gilde Opleidingen	Motorvoertuigen	238	3	3	3	
ROC ASA	Toerisme en recreatie	598	3	2	3	
Landstede	Commercie, marketing	413	1	1	2	X
ROC van Amsterdam	Grafimedia	727	0	2	3	X
Leeuwenborgh Opleidingen	Administratie	460	2	2	2	X
ROC ASA	Commercie, marketing	1287	2	2	2	X
ROC ASA	Informatica	891	2	2	2	X
ROC ASA	Horeca	331	2	1	2	X
ROC van Amsterdam	Handel	1431	1	3	2	X

Dit betekent dat een willekeurige opleiding een kans van **12 %** heeft om hier negatief op te scoren. Van de opleidingen uit de zwarte lijst van de onderwijsinspectie blijken er echter 7 uit 17 negatief te scoren op dit criterium. Dat is een aandeel van **41%**. Ondanks het relatief kleine aantal opleidingen in de analyse is dit een zeer significante samenhang. De kans dat een zo grote overlap bij toeval optreedt is kleiner dan 1 op 1.000. (toetsing Chi-kwadraat)

Dit betekent dat de oordelen van leerlingen over de drie genoemde aspecten een opmerkelijk betrouwbare indicator vormen. Stel bijvoorbeeld dat de onderwijsinspectie deze oordelen zou gebruiken als 'voorselectie', dan zou ze slechts 12% van alle opleidingen hoeven bezoeken, om bijna de helft van alle ernstige probleemgevallen in het MBO op te sporen.

En voor aanstaande ROC-leerlingen: wie de 100 opleidingen met de zwakste scores op deze drie onderwerpen mijdt, loopt een duidelijk kleinere kans om een "zeer zwakke" opleiding te krijgen.

4. Conclusies, discussie

De conclusie uit deze analyse is dat er een veel grotere overlap bestaat tussen de lijst zwakste opleidingen volgens de drie vermelde criteria uit de Keuzegids en de 'zeer zwakke opleidingen' van de onderwijsinspectie dan op grond van het toeval te verwachten zou zijn. Beide sets oordelen blijken elkaar te bevestigen.

Inhoudelijk is deze samenhang goed te begrijpen. Want als er bij een set opleidingen sprake is van veel lesuitval, van een zwak docententeam of van ander onderwijskundig falen, dan ligt het toch voor de hand dat de leerlingen dit als eersten merken?

Toch is deze samenhang statistisch gezien opmerkelijk, omdat er genoeg redenen waren om hooguit een zwak verband te verwachten. De Keuzegids kijkt immers minder diep, en minder fijnmazig. Nu er wel een zeer significant verband blijkt te bestaan, kunnen we daar twee soorten consequenties uit trekken:

a. Gebruik van de (leerlingen-)oordelen uit de Keuzegids

Oordelen van leerlingen kunnen, nee moeten meer serieus genomen worden. Dat geldt voor de besturen van ROC's en andere mbo-instellingen. Het geldt ook voor de inspectie van het onderwijs. Want waarom zouden deze instanties wachten totdat er uitslaande brand is en leerlingen en ouders brieven naar de onderwijsinspectie sturen.

Voor kritische ouders en schooldecanen die willen weten waar je de beste kans op degelijk onderwijs hebt en welke plekken je beter kunt mijden, geldt dat ze niet hoeven af te wachten totdat de onderwijsinspectie een brandje komt blussen. Met een slim gebruik van de Keuzegids MBO kan men de kans op een opleiding met ernstige kwaliteitsproblemen praktisch halveren.

b. Ruimte voor verbetering

Toch is duidelijk dat de kwaliteitsinformatie voor ouders, decanen en leerlingen nog aanmerkelijk verbeterd kan worden:

- De onderwijsinspectie kan meer informatie openbaar maken – niet alleen over de allerzwakste opleidingen.
- De leerlingenoordelen, zoals die in de Keuzegids MBO gebruikt worden, kunnen fijnmaziger worden verzameld – in elk geval met een scherper onderscheid naar locatie.
- De gegevens die nu alleen over bekostigde scholen beschikbaar zijn (statistieken en leerlingenoordelen) moeten er ook voor het commerciële onderwijs komen.

Dit zijn slechts de meest voor de hand liggende verbeterpunten die direct voortvloeien uit deze analyse. De deelnemers en klanten van het MBO hebben recht op meer transparantie. En met het realiseren van die transparantie zijn pas de allereerste stappen gezet.

Het uiteindelijke doel is uiteraard dat alle deelnemers aan het MBO een passende en gedegen opleiding krijgen. Maar zonder transparantie zal ook die kwaliteitsdoelstelling niet haalbaar blijken. Alleen kwaliteit die zichtbaar en herkenbaar is, en steeds weer opnieuw verantwoord kan worden, is kwaliteit die bestendig kan worden.